

NEMA BAŠ NIKAKVE VEZE NI S KOJIM ŽIVIM ČOVJEKOM

Zapravo ne znaš zašto si došao ovamo, nije uopće bilo potrebito da se i ti nađeš sa svojim rođacima na tom starom seoskom napuštenom groblju, mogao si i ne krenuti na put; kod kuće bi do odlaska na aerodrom skratio vrijeme buljeći u televiziju, smirio se ili prikrio nekom TeVe besmislicom svoje nezadovoljstvo ili ono nešto što je u tebi zbito između ozlojeđenosti i razmišljanja... Ne nalaziš baš ništa, nikakav razlog, poticaj ili značenje, ne osjećaš nikakvu emocionalnu pomutnju zbog koje bi bio prisiljen nesmotreno popustiti uzde onom svom drugom nezgodnom depresivnom vlastitom biću. A ipak ih propuštaš! I umjesto uobičajenih optimističkih planiranja što, uzgred rečeno, nije ništa drugo nego uvjet samoobrane, o uređenju vikendice, nabavci sportskog čamca od poliesterne plastične mase (smole), a iznad svega o trenucima snatrenja na terasi iznad srebrno zanjihanih bljeskova mora u zaljevu i gotovo ljubičastog strujanja vode na površini iznad dubine kanala, sa čašom hladnog pića u ruci, ili bi se ona, ta čaša s osvježujućim voćnim sokom, nalazila za trenutak na kamenom zidiću te moru i maestralu otvorene betonske verande, i zamagljenog pogleda na tijelima mladih strankinja u dvodijelnim minimalnim kupaćim kostimima što ispružene leže na šarenim frotir-ručnicima prostrtim na sivi kamen mola, posve bezrazložno odjednom si se našao kao da zaista moraš prihvatiti to neugodno nepredviđeno što je nadošlo s ovim putovanjem, posjetom, tom obiteljskom postrekvijemskom

svečanosti, u položaju, a bez mogućnosti da se pretvaraš da si neupućen, iz kojeg se više ne može natrag ili bolje reći za neko stanovito i još neodredljivo vrijeme naprijed. I sve tvoje misli, unatoč dobroj i pouzdanoj namjeri da se vratiš onom snatrenju, terasi, zaljevu, piću i djevojkama — ili svim onim zamršenostima o kojima ćeš morati povesti računa čim odbije zvonce na tornju crkvice a satovi na vašem pešću pokažu vrijeme vašeg povratka, nasrtljivo su se usmjejavale, nisu više stidljivo plazile, prema šašavo-tužnim evokacijama, toj staroj priči (ona ti se već odavno ogadila), iz koje je ishlapjelo mnogo toga od vjernog prikazivanja, pa je po tim nedostacima i iskrivljenim pojedinostima mogla ta priča puna mogućeg (?) sporazumijevanja s mrtvima slijediti obrise jedne psihičko-verbalne fatamorgane bez jasnog putokaza kamo vode njeni oblici i predodžbe a što sada nema baš nikakve veze ni s kojim živim čovjekom!

A večeras još jedna neperilika! Mimo svih tvojih planova, u dvadeset i trideset zrakoplovom Air France stiže Lespoir (natovario si sebi još i tu brigu na vrat!) na proputovanju Paris-Zagreb-Sofija-Istanbul; želio si, nastojao o njoj misliti nježno i s uzbuđenjem kao u prvim danima vašeg poznanstva, no nećemo od toga, od te površne veze koja već suviše dugo i nepotrebno traje, napraviti nikakvu idiličnu ni dirljivu romancu na potezu Seina-Zrinjevac! Morat ćeš nakon povratka u grad objasniti (kako i na koji način? to je još uvijek nepoznanica) Ireni, koja je već odavno cijelim svojim životom ušla u tvoju lavlju špilju ili si se ti prevario i ušao u njen kavez, da ne možeš noćas prespavati kod kuće. A moglo bi biti i bez tih neperilika! I tako u ovoj situaciji punoj svakidašnje jednolične zamršenosti govoriti o prošlosti, o tome što je otrgnuto od svega, uopće nema smisla. Ponovno razuman vraćaš se na trenutak svojim staloznijim odrednicama u namjeri da tu prošlost, koju smo svi

zajedno isfabricirali u svojoj krivotvorenoj i prijetvornoj priči što nije nikakva povijesna poduka, spremiš zauvijek u jedan od pretinaca starog izrezbarenog i crvima izbušenog, razgrizenog pisaćeg stola tvoga pokojnog djeda, pouzdano i dobro u najvećoj mogućoj tajnosti zaključaš i pretinac i vrata te psihičke ropotarnice u kojoj se i inače sve nalazi zbrda-zdola. Ali zar naša shvaćanja nisu i inače podložna sličnim nesmotrenostima i besmislenom pravljenju reda tamo gdje je sve nepopravljivo u neredu!?... Pristao bi, popustio, ni iznenađen ni uvrijeđen, toj odvratnoj nekromantiji jedino u slučaju ako to pričanje, taj zadihani govor (ne mamurluci i sjećanja što se sastaju i podilaze u tvojim utvrđenim osobnim predrasudama, neki blesav rezultat, već ipak nešto od onog vjernog prikazivanja, opažanja, iznošenja dokaza istine) razotkriva sadašnjost i predskazuje budućnost; kako po svemu izgleda, njezino veličanstvo povijest nije učiteljica života, već samo jedan loše naslikani *trompe l'œil*, i još kažeš ohrabren svojim jasnim racionalnim zaključcima, čovjek živi od akcije a ne od nepouzdanog sjećanja

ZABORAVIVŠI SVOJU ODVRATNOST PREMA OBMANAMA

i tako pretpostavljajući da si zaustavio ono nasrtljivo putovanje podložno iskušenjima tvog nevjernog pamćenja ili vrag zna kome, vjerojatno nekim isuviše općenitim tvrdnjama i površnim pretpostavkama, čini ti se da je napokon sve u redu, a za večeras ćeš smisliti nešto, neku drugarsku sindikalnu večeru u Otočcu na Krki ili Erdödyjevim Mokricama. Morat ću zbog društva popiti nešto, reći ćeš sumnjičavoj ili, točnije, pronicljivoj Ireni, i razumnije je prespavati u motelu nego s kojom litrom rizlinga u glavi noću voziti po autoputu! — pa još jednom prikrivši osjećanje zavisnosti međusobnih prijevera, prekinuo si odlučno početak tog budalastog razgovora, tih mudrih altercationski meditacija po utrtim stazama; posve ozbiljan a ne sav sjeban od ludih razmišljanja i zaraznih spoznaja (zastranjivanja), iako si nekad tvrdio da je najzabavnije lutati u mislima bez cilja ne polažući računa nikome, počeo si se, zaboravivši svoju odvratnost prema obmanama ali i prema obzirima, ponašati upravo onako usiljeno bez udubljanja u srž stvari, podložan redovitom tijeku ili postupku kao da podnosiš izvještaj na sastanku stručnog kolegija ili poslovnog odbora, samoupravno uzajamno teroriziranje dosadnim referatima, i tako frigidno izvježban izvršavaš nekoliko nepotrebnih pokreta: dodaješ šibice da se upale svijeće sad već utisnute u vlažnu zemlju ili rastaljenim stearinom prilijepljene za uglačani kamen pokraj spomenika, sam ih pališ nakon što su se polivene

vlažnim vjetrovom nekoliko puta ugatile, i potom skinuvši svoje tamnožute rukavice posve si suvišno pomaknuo svežanj krizantema. Istu takvu bezvažnu i beskorisnu poduzetnost mimo svih načela praktičnosti primjećuješ i kod ostalih, tih tvojih slučajnih rođaka, muževa tvojih sestrični ili nekim drugim — vanbračnim ili vanspolnim načinom prispijelih u vaš familijarni krug sad već rasjeckan i raspršen kataklizmičkom eksplozijom, katastrofom jednog bivšeg ali u tvom pamćenju, unatoč raznoraznim duševnim amputacijama i kirurškim intervencijama u području spoznaje, još uvijek prisutnog obiteljskog planeta, a s kojima si, tim dragim ili nevažnim rođacima, prispio na ovo u gustu vlažnu travu zaraslo i zaboravljeno seosko groblje, neravno i neuređeno ispod nabujalog olovno-zelenog kišnog neba, i koji sada strpljivo, puni obazrivosti, šutke bulje u pregršti cvijeća, stojeći u mokroj tamnozelenoj travi koju povija vlažni jugozapadnjak, dobar korak iza tebe i tvoga bratića — pravih i posvjedočenih nasljednika — i zaista nemaju nikakve veze s tim svijećama, dušnodanskim cvijećem i mrtvacima, vašom melodramskom obiteljskom gnjavažom i sentimentalnom svinjarijom u kojoj se čak ne udiše ni smrad raspadanja! — a kako se zna, obzirnost i suviše naglašeno dobro ponašanje vrlo je blizu ravnodušnosti — ili — da bude izrečeno i ovo priznanje — možda čak i utučenosti!

KAO DA NIJE BILO UOBIČAJENOG PUŠTOŠENJA

Prije kakvih desetak minuta, poprimivši zaista bez ikakva razloga smiješno ponašanje turističkog vodiča-početnika što nesiguran ali zato još pun zanosa pokazuje nešto, neke hrvatske ili dubrovačke zidine, staro srebro i zlato, slike mrtvih velikih majstora, mramorne skulpture i okovano dragocjeno oružje, i zadihan od uzbuđenja kao da ih uvodiš u svoj posjed ili razotkrivši pred njima riznicu jednog nanovo otkrivenog blaga što ti je cijelo desetljeće nedostajalo ili bilo nepristupačno, rekao si im: prošlo je već petnaest godina kako sam posljednji put bio na ovom groblju, i tada je tamo iza grobljanske padine, iza onog šipražja, podora, tekla rijeka! Bezrazložno i u posve krivom smjeru mahnuo si rukom u uskom prostoru limeno-kožne automobilske kajite; kakva besmislica, iz kola se ionako nije moglo vidjeti ništa do dijela travnatog brijega i sivobijelog ispucanog zida, a tvoje lice u sjajnom ogledalu retrovizora u času ovog povratka pričinjalo ti se neizmijenjeno i odgovaralo je onim istim (kao da promjena, to uobičajeno puštošenje, nije neizbježna) osobnim crtama neobrijanog i nepodšišanog studenta što je stigao, rekao si tog i tog ljeta, neravnim seoskim putom i za trenutak zastao na rubu ovih trava ruku bezbrižno ili neodlučno zaturenih u džepove svojih pamučnih hlaća na pregibima bijelih od prašine. (*On, student*): ne poznavajući više nikoga u selu, ne tražeći zaboravljene rođake-seljake što su nekada baku opskrblijavali sušenim šunkama i svježom ribom

(šaranima, štukama i linjacima) i ne brinući se o posljedicama ostavio je posuđeni bicikl ispod brijega kod djevojčice sa slamnatosivim pletenicama koja je čuvala pure; bez ikakva određena razloga, suosjećanja ili potrebe, i ne tražeći putokaz kao ni smisao svog dolaska pošao je prema seoskom groblju zaraslom u visoku i ocvalu travu, i kako je koračao jedva primjetljivo ugaženim puteljkom, svaki je njegov pokret trusio sjemenke sa crvenkasto-pugljenih vlati i peteljki, iza njegovih smeđih mokasinki crna i sjajna zrnca lupinki trava i divljih cvjetova zasipala su puteljak ili stazu po kojoj danima, mjesecima, a možda čak i godinama nije nitko prolazio kao da je starost i bolest napustila i posve mimoišla ovo selo crnih drvenjara poredanih pokraj ceste ispod divljim travama nabujale grobljanske padine. Nalazio je nešto ugodno u ovom svom odvajanju, odlaženju i trenutnom napuštanju svega onoga što je postojalo s njim prije polaska na put, pa čak trajalo u njemu sve do onog trenutka kad je ne objašnjavajući ništa ostavio djevojčici bicikl na čuvanje, i prepoznao napokon u sebi da je bezrazložno to što se pitao ili je samo negdje u njemu opstojalo, skrivalo se i suzdržavalo to pitanje no bez trunaka sumnjičavosti i nametljivosti: zašto sam došao ovamo kad ga više nije briga ni za žive rođake a kamoli za ove mrtve što su mu u nasljedstvo mogli ostaviti samo svoju sumnjivu poduku prošlosti. I u tom bezrazložnom prolaženju kroz suhu travu, u tom lutanju bez cilja, neprimjetno se preobražavao, postajao bezbrižan i nekako neobično lagan, bez uobičajenih oklijevanja, pun samopouzdanja i ravnoteže kao da uopće ne postoji ono što se javlja nakon razgovora s Blažom Crnogorcem i književnim genijalcima iz Kavkaza — to nešto što je posve sigurno i neizbježno — njegovi sadašnji i zasigurno budući neuspjesi. I na kraju kad se u noći poslije takvih priča nađe sam u sobi suočen sa svojim autoportraitom,

slijede kukavička priznanja da je nemogućan i nesposoban podvrći svijet slobodama i svojim istinama. Čak ga je napustilo i ono osjećanje krivnje zbog gluposti koju je počinio Ireni. Baš se osjećao šugavo! Hodali su nekoliko dana natmureni, nikakvi povoljni nagovještaj ni znak nježnosti, a ona, Irena, ta njegova draga cura, kad su se pomirili i kad joj je ispričao sve (upravo su se dogovorili da jedno drugome ništa više ne skrivaju) o onoj nalickanoj droci Ivanki Hercegovki (obuzdat će već jednom tu svoju nezasiťnu kitu) koju je tako loše prokrćio, nešto bljeđa nego obično nije rekla nakon te njegove smušene ispovijesti: nosi se, to je ta tvoja velika ljubav, mućno mi je gledati te, već — bolje bi bilo da se neko vrijeme uopće ne vidimo! I što da se radi kad sve postane nepodnošljivo? Zbunjeno je sjedio, on gospodin Šizik, razodjeven na ležaju ispred Irene nepristupaćne i zavijene u pokrivaće, ljubav im nije pošla za rukom, otjecala je od njih kao da su neki stari dosadni braćni par sa svojim licemjernim obmanjivanjima ili su zbog te glupe nezgode bili nesvjesni svoje privlačivosti! Što — da povraćam u umivaonik u kupaonici ili da naućim vještinu ismijavanja?! Razmislio je o Ireninom prijedlogu (postali su, eto, na sreću ili nesreću?! ne ljubavnici već prijatelji i saveznici), činilo mu se najpametnije to što je predlagala iako je već bio ponovno na rubu nestrpljenja da joj grubo kaže, prestani s tim svojim razumijevanjem, tim sažaljenjem, prestani se brinuti o meni, znam što radim i ne pričaj koješta! Naposljetku je pokupio knjige iz Sveučilišne knjižnice u lažnom uvjerenju da se može jedino mirno pripremiti za ispit negdje gdje nikoga ne poznaje, nikakvi talenti i obožavaoci neće mu sjedati na glavu i s posve određenim namjerama gaziti ga po prstima, sjetio se stare bakine kuće u Moslavini — ili je i to bio dobar izgovor za nove nepravilike.

Izašao je upravo iz sjene posivjele i unatoč vrućem ljetu popljesnivljelih zidova crkvice poput puškarnica razrezanih uskih prozora ili motrilačkih otvora na razvalinama srednjovjekovnih utvrda, nekada opasnih a sada samo arhaično lijepih, i njegovo lice kad se odvojilo od smolastog mirisa i plavozelenog zastora gustih hvoja omorika, posađenih ne uokolo crkve ili tog zdanja što je predstavljalo poveću grobljansku kapelu, nego nasuprot zapadnom i istočnom (nešto sivljem, oderanijem) zidu, odražavalo je na jarkoj svjetlosti onu spokojnu radost što se primjećuje u sjajnu pogledu, zategnutoj baršunastoj koži, vlažnom crvenilu usana i titranju nosnica kod mladih muškaraca, još dječaka kad prilaze, a prepreke su nakon niza neprilika i prisilnih odricanja konačno izbjegnute, voljenoj ženi za koju smatraju da je razumnija i iskusnija nego što to oni jesu i mogu biti u svojim godinama.

NEMA SREĆE NI S FRANCUSKOM SIMBOLIKOM

Lišena svoje nedokučivosti moja nova nova profa iz književnosti, od razrednih frajera prozvana Francuska Simbolika, što sam god češće zalazio u njenu sobu u četvrti vila, u kuću odijeljenu od Kolodvorske ulice kovanom ogradicom, cvjetnjakom i drvećem, agacijama potkresanim kao bušmanske frizure, baš prava predratna privatno-vlasnička idila, privlačila me nakon svakog mog posjeta sve manje; očita moja sklonost, niz prilično neuspješnih nastojanja da potražim za seksualne partnerke i književne razgovore razumne i vješte žene, još jednom je posve propisno nalletjela na minu i sve je pokazivalo da sam sa svim svojim prirodnim i umnim sposobnostima opet odvisio. Volio sam, ili sam samo tako pretpostavljao, zamršene situacije, i već duže vremena očekivao sam neku aferu ili dramu, i ona bi mi svojom promjenom trebala otvoriti putove toliko mi neophodnih očaravajućih stranputica, no preokret što me je zadesio predskazivao mi je, to novo iskušenje, da ću se ekspresno uvaliti u onu vrstu nezgoda i neprilika u kojima ću, znajući sve to dobro, ustrajno i bez ikakva užitka, kao da nalazim utjehu u samokažnjavanju, praviti od sebe iz dana u dan, neprekidno, jadnu balavu budalu. Ta veza, nastala mimo moje volje, s Francuskom Simbolicom, započela je prilično srcedirljivim sastavkom, nekom jesenskopekmezastom lirskom pjesmom u prozi — ili možda, što je nekako bliže toj okrutnoj istini, podlom okladom jedne večeri na korzu iza razmetljivih i detaljnih

pričica o našim iskustvima sa ženama. A te godine, na početku osmog razreda razredni komitetlije pustili su nas na miru (više nam nisu poslije plesa u Omladinskom domu parali uske frajerske hlače i na večer u parku da bi nas preodgojili razbijali naše individualističke njuške) kao da je pobjeda radničke klase konačna. I tako su postali neopasni ovakvi anarholiberali i individualisti ravnodušni prema naporima radničke klase kakvi smo po njihovim riječima bili mi, očigledno životinje što izumiru, neki nezgrapni i nespretni dinosauri i brontosauri iz kao kapitalizam trulog mezozoika. Napokon smo mogli, ta naša klapa iz posljednje i pretposljednje klupe, u miru odahnuti ispod slavluka od posivjelih i godinu dana starih parola i papirnatih zastavica, a našu novonastalu arkadijsku idilu povremeno i erotski uspješno začinjenu ostarjelim i mršavim curama, pravim proleterkama iz tvornice cikorije s kojima smo se sastajali na periferiji u parku ispred njihovog sindikalnog doma ili subotnjeg plesnjaka, prekidali bismo kakvom okladom. Osjećajući ponekad potrebu za nekom presudnijom poduzetnošću što je u sebi sadržavala prizvuk opasne nesmotrenosti i kao prava griješna napast, ona, ta naša značajna igra, posjedovala je uvijek neko za nas važno političko značenje kao da smo sami sebi htjeli dokazati da baš nismo posve izumrle zvijeri ni lišeni smisla za taj toliko potreban društveni preobražaj svijeta. U dvorištu gimnazije na predvojničkoj obuci prestali smo pjevati bratsku koračnicu Uz Tita i Staljina dva junačka sina, pa smo se uznemireni, kao da smo se našli u položaju kada se mora odabirati, posve javno i hrabro (kocka je bačena!) kladili hoće li se u najnovijem sovjetskom filmu ljubavni par mladih trudbenika poljubiti prije posljednje scene. Još prije mjesec dana mogli smo zbog tog najnovijeg našeg obijesnog podviga biti izjurenjeni iz gimnazije, žigosani od

Narodne omladine i ošišani do gole kože, a i Ozna bi nas pozvala na slatki razgovor i upotrijebila svoja ljekovita odgojna sredstva. Te jadne besmislice o još besmislenijim filmovima i ti trenutni razlozi za mržnju brzo su nam dodajili, povećavali smo ulog igrajući se džeparcem i sudbinama, nevino i nesigurno poigravanje, ali to je bio dobar razlog da se izazovu neprilike. Cerekajući se mudro i značajno se gurkajući laktovima i smatrajući da smo istinu shvatili na vrijeme, predskazivali smo očarani svojim neobičnim ispadom koliko će u sutrašnjem Vjesniku biti redaka o Staljinovim zločinima prema našoj dragoj partiji zbog koje je trebalo iščupati svoje malo hrvatsko srce. Ali takve prognoze nisu stišavale našu ogorčenost i ništa nisu pridonosile, niti su nas približavale potrebnoj i istinskoj aktivnosti.

Budi oprezan, sve je govorilo u meni, defiliralo kroz moju kretensku osamnaestogodišnju pamet spremnu, unatoč napregnutoj pažnji da brzopotezno uleti u glupost, ali Mika kao pravi naivni Hrvat vjerujući u moje zavodničke sposobnosti i metodičnost stavljao je kao ulog svoje kartice za cigarete siguran da Francuska Simbolika upravo očekuje odlučan potez od mene. Sve se doimalo perfektno tamo na korzu u večernjoj zelenonarančastoj iluminaciji, slobodno i samouvjereno pun određenih, pred ogledalom smišljenih ciničnih osmijeha razbacivao sam se isticanjem mog pouzdanog načina da se osvoji neka odrasla žena, iako uopće nisam namjeravao ili došao u priliku upotrijebiti i izabrati ni jedan od tih štosova, sjajnih, neopozivih i originalnih, a ni pokušati bilo što s Francuskom Simbolicom, iako sam na večer sanjareći prije spavanja (izgubljen je dodir sa svijeću) skidao s njenih dugih i putenih nogu one tamnosmeđe končane čarape. Ono što sam pričao, dijelio recepte, bilo je praktički neprovjereno i vjero-

jatno neupotrebljivo, a ja nisam imao nikakav razlog da budem zadovoljan sa sobom! Protivnička klapa prihvatila je Mikin izazov i otvoreno posumnjala u moje osvajačke kuhinjske recepte i vješte postupke kao da su me u svim podvizima slijedili uvijek poput sjene, znali sve o mojim promašenim pokušajima da ulovim mastan zalogaj i opalim kakvu vruću curu. Njihovim zadirkivanjem pretvoren u uobraženo i umišljeno biće, nisam više nazirao drugog izlaza; primoran svojim glupim ponosom i neprikladnošću povlačenja prihvatio sam okladu i taj beznadni zadatak, premda sam im mogao tamo u mraku pod lišćem kestena nasuprot kavani i njenim blijedožutim večernjim mrljama okruglih mliječnih svjetiljaka objasniti s prezirnom grimasom na licu sakrivši tako svoj jad i promašenost: ne namjeravam bacati lire profi, ne dam se nasanjkati, uostalom, ona mi se uopće ne sviđa, a kar mi ne trza na takve krakate gabore! I pri tom još dodati nekoliko grubih pojedinosti o njenom izgledu, ismijati način njena hoda, razgovora ili bilo što. Ali na ta spasonosna rješenja, kao da su ona neko novo i fantastično otkriće, nadošao sam istom kasnije kao i na niz ostalih tada već posve besmislenih i zakašnjelih primjedbi. Sve to što sam mogao i što je trebalo biti izgovoreno uz uobičajeno more gluposti nije sadržavalo ni trunke istine jer mi se Francuska Simbolika prilično svidjela, premda nisam mogao reći, divno izgleda i božanstveno se oblači, ali pomišljao sam prijazno se osmjehujući samome sebi, da bi ona mogla biti prava ženska za mene. Osim toga u permanentnoj nestašici kakve dobre mindice svi bismo mi tada bez obzira na simpatije, ukus i izgled i bez ikakvih psihičkih nelagodnosti, prevrnuli bilo koga. I tako unatoč prisutnom užasu, pravoj obeshrabrenosti, da sam se udesio prihvaćajući prijedlog i okladu (opet ću propisno nagrabusiti, lijepa parada!), profino ponašanje, prilikom onih ili

sličnih razmišljanja o skidanju njenih čarapa, poprimilo je u mojoj mašti dimenzije pune obećanja, nagonilo me da stvar ipak bez panike potjeram do kraja i da baš ne ignoriram ni moje ni Mikine trenutke vidovitosti. Pa je tako moja metafizička potištenost bila kratkotrajna. I nisam posve obeshrabren svuda oko sebe gledao izdajice!

Poslije trećeg sata na početku velikog odmora, još okruženi razrednom ruljom što se gurala da se što prije dočepa zahodskog predvorja i da pokraj školjki za mokrenje zapali polovicu cigarete ili njen smrdljivi ostatak, zaustavila me Francuska Simbolika i zapitala koji su to razlozi da nisam član literarnog kružoka? Nijednom ne trepnuvši gledale su njene tamnoplave oči moje lice, a ja sam se odmah kao pravi pametnjaković i gutač raznoraznih književnih vatri sjetio nekog aforizma izvučenog iz svoje jadne kutijice citata da žene govore više svojim pogledom nego riječima, ali Francuska Simbolika se pri tom držala isto onako pogrbljeno i suzdržljivo-ružno kao i u razredu. Predavajući koračala je prolazom između klupa uvučene stražnjice i grbeći se skrivala prsa kao da joj je neprilično što ima bujne grudi i oblu stražnjicu, uopće kao da se stidi što je žensko a ne santa leda i što posjeduje one isturene i nabijene stvarčice za koje su se, za te draži čvrste kao u neke mlade kurirke iz omladinskog doma, lijepili naši gimnazijski pogledi. Bio sam vraški zbunjen i sto posto neposoban za kakvu pametnu misao dok me je promatrala kao prava profa ozbiljno i bez nježnosti, nisam smogao hrabrosti kazati joj, a to je jedino trebalo, tako se osmjeliti, da prezirem te grupe i kružoke, te naše spisateljske majmune koji pišu svoje lopatarsko-prugaške pjesmice i priče kao da iz kuharice pripremaju i peku palačinke. Uostalom, ustanovio sam još prije godinu dana da ne namjeravam postati pisac, i od te odluke obuzeo me divan osjećaj lagodnosti.

Pisac ako izbjegava kritiku svoga vremena kriv je za sve promašaje jednog društva i njegove polovične mjere jer ih svojom šutnjom i zaobilaskom podržava, savjest mi takve postupke nije ni odobravala a ni dopuštala, a ako o tim promašenostima piše i ako ne želi biti režimsko piskaralo, onda zbogom moj zamišljeni budući lagodni živote po jadranskim ljetovalištima u društvu emancipiranih žena i onih modernih djevojaka koje nose hlače pripijene uz tijelo. U tom slučaju kad moja odluka ne bi bila neopoziva, mogu već pripremati grubi drveni kovčeg za putovanje na Goli otok ili kupiti u antikvarijatu Sveto pismo da me tješi na robiji kao Raskoljnikova. Promucao sam nešto zbunjeno i vrlo nespretno da se moram pripremati za maturu, loše su mi ocjene iz fizike i matematike, već su mi upisana dva kolca, ali sam na kraju ustrajavši u svom prenemaganju, ja sam neki suzdržan i nepovjerljiv tip, to je upravo tako, ipak pristao. Na kraju krajeva, tu su se otkrivale povoljne pogodnosti, prava prilika da nešto pametno izvalim, da opsjenim Francusku Simboliku kakvim originalnim literarnim štosom premda me se baš ništa više ne tiče što se događa u tom carstvu književnih opsjena! Navečer sam Miki, što je češkajući se zamišljeno po glavi, bio je već zabrinut mojom neaktivnošću, izložio svoj pakleni plan; poslije večernjeg sastanka literarnog kružoka nastojat ću otpratiti Francusku Simboliku do njene kuće, nisam baš blesavo to smislio, stanovala je u blizini moje gradske četvrti, a na rastanku u mračnoj ulici u tamnoj sjeni pod granjem onih okresanih bagremova predat ću joj svoju žutu bilježnicu, onu koju nisam spalio nakon svoje odluke da je posve neprobitačno i glupo traktirati vrijeme na pisanje i književno rasuđivanje. Znam što radim, rekao sam samouvjereno Miki. U bilježnici je postojala pjesma u prozi posvećena nekoj imaginarnoj ženi, prilagodit ću je za Francusku Simboliku jednim prilijep-

ljenim suhim i požutjelim listom na kojem ću napisati njeno ime i datum profina dolaska u naš razred. Mika je to smatrao odličnom idejom i tako umirio moju privremenu nelagodnost i sumnjičenje, uostalom cilj opravdava sredstvo, tješio sam se, pridržavajući se uputa mudrih povijesnih autoriteta. I poslije tog razgovora izgledao sam sâm sebi mudro kao sam vrag, iako je upravo ta pjesma u prozi, prava sentimentalna govornarija, uvjetovala da donesem onu odluku i da raskinem sa cijelom tom književnom limunadom. Ona je svojevremeno u meni izazivala osjećaj stida, njene su rečenice govorile posve nešto drugo od onoga što sam mislio i na početku nakanio reći, mimoilazile su suočavanje s problemom samootkrića, iako me je i kasnije unatoč rezignaciji povremeno opijao karakter tog spisateljskog djelovanja.

Poslije sastanka literarnog kružoka na kojem sam ispali nekoliko ignorantskih parada-zaključaka o soc-realističkoj književnosti, nisam ponudio Francuskoj Simbolici da je otpratim do stana. Naknadno sam pretpostavio da je bolje držati se na odstojanju, trebalo je prvo ustanoviti hoće li Francuska Simbolika progutati udicu, pa sam joj predao samo svoju bilježnicu držeći se jako mudro kao da su u njoj misli nekog novog Erazma ili Pascala. No čim sam ostao sam, sva je moja umišljenost ishlapila. Noć sam proveo pržeći se na lakoj vatri svojih predbacivanja i grižnje savjesti kao neki kršćanski mazohistički mučenik i svetac, otkrivajući, sloj po sloj, brojne svoje umne, emocionalne i tjelesne nedostatke. Osoba bez značaja, takav sam upravo ja! U svakom slučaju bio sam uvjeren da sam se tim svojim odlučnim postupkom dobro udesio, promašio, zabio pod rebra sam sebi nož sve do balčaka, i sada, nakon ove gluposti, ne preostaje mi ništa drugo nego da apatično i depresivno dočekam poziv u direktorovu kance-

lariju, javni ukor, stari su surovi i ništa ne razumiju, i urnebesni smijeh iz svih klupa. To posljednje činilo mi se kao najopakije mučenje, ali ta tortura, izdaja i nevaljalstvo mojih drugova, bila mi je već unaprijed osigurana stvar, znao sam da oni jedva čekaju da netko od nas propisno nagrabusu. Tada pred samim sobom, poznavajući sve oblike naše zajedničke pakosti, nisam bio nimalo samouvjeren i obijestan kao prilikom razgovora s Mikom kad sam kao prava i prilično bezosjećajna postpubertetska životinja, uvjeravao i njega i sebe da ću se posve spretno snaći u toj situaciji s Francuskom Simbolikom. U jutro sam se osjećao isto tako bijedno i smiješan sam sebi zbog tog svog prokletog pisanja, jalovih stiliziranih emocija, ništa se nije promijenilo, niti je doplovio do mene nekakav spasavajući zaključak, ali morao sam progurati i taj dan, to pripremanje na surovosti što mi nadolaze. Jedva sam dočekao kao osudu što spasava od torture i istrage, vijećanja i sramnog priznanja, trenutak kad je Francuska Simbolika svojim dugim i malo klimavim koracima, odvojivši se od grupe nastavnika, onih impotentnih ćelavaca, plitkih činovnika i pedagoških gorila, prišla za vrijeme velikog odmora starom oljuštenom zidu što je ograđivao kvadratično gimnazijsko dvorište, na čije sam sive i prljavonarančaste opeke bio naslonjen u nekakvoj bezizlaznoj pozi. Glup i nesretan izraz! Tužne grimase! Držeći objema rukama na svojim grudima moju žutu bilježnicu (paklenski sam je mrzio, i kad se ponovno dočepam te proklete kupusare od nje neće ostati ni bijednog papirića!) Francuska Simbolika, prije nego što je stiglo do mog raznoraznim pretpostavkama zbrčkanog i ošamućenog mozga da mi je ne samo izrečeno pomilovanje, nego da me zbog te moje gluposti očekuju pobjednički užici, kolajne i ordeni (lijep obrat sudbine i zamaman preobražaj), počela mi je objašnjavati, njen mukli gotovo nečujni glas, da je shvatila moju lirsku po-

ruku: moja zapažanja i moji osjećaji utkani u tkivo ove lirske nostalgije i žudnje, to je nešto izvanredno, to ona nije očekivala od jednog bića mojih godina, sve je to nju duboko dirnulo, događaj, misli i raspoloženja... I ja sam već na svoje iznenađenje primijetio — priviđa li mi se to? — pitao sam sâm sebe uopće ne vjerujući u vrijednost onog mukotrpnog ali zbog toga ništa manje lažnog opisa nekih bezveznih duševnih stanja (serviranog sranja) — na njenim trepavicama nekoliko svjetlucavih suza. Nešto tu nije u redu, sukobljavalo se to njeno tvrđenje i pohvale sa sumnjama u mojoj hladnoj i praznoj glavi. A osim toga, još uvijek posramljen neuvjerljivošću mog iskaza toliko neistinitog da se u njemu zalijepljenom naslagama neuvjerljivosti nije otkrivalo postojanje i najmanjeg djelića moga istinskoga ja, nisam bio u stanju objasniti samome sebi da je to moje zavaravanje, taj spisateljski neuspjeh, nastup papirnate fantazije što je samo potvrda moje gluposti, mogao djelovati tako da se jedna odrasla žena puna znanja i književnih iskustava mogla oduševiti, pronašla nešto značajno u tom mom prošlogodišnjem lirskom proljevu, ili još gore, u pravom literarnom sifilisu. Nasmijao sam se u sebi svojoj trenutnoj zabuni, stvar mi je odmah postala jasna, dosjetio sam se, komedija mi se naposljetku mogla i svidjeti! Profa je zaključila da sam ja nekakva sentimentalna dušica i da je upravo potrebno obrađivati me na takav pekmezasti način, pa sam prihvatio to njeno i svoje pretvaranje kao da razgovaram s onim droljama s tržnice (a bio sam donekle upućen u takav bonton) koje se vole prenemagati, izvoditi sentimentalnu paradu prije nego što prostački zapitaju što ću im dati i čime ću ih častiti u Šiptarovoj slastičarnici. Podešavajući facu na sentimentalni ton i izraz i zureći tugaljivo kao mrtva skuša u njeno lice, rekao sam kako bih želio razgovarati s njom negdje gdje naše riječi nitko ne bi mogao krivo protumačiti, povjeriti joj mnogo toga

značajnog o sebi; mljeo sam same i kristalno jasne izmišljotine uživajući u predviđenom uspjehu a zapravo sam se gadio kao i uvijek takvog sramnog i neuvjerljivog razgovora. Ponavljalo se, kao da je to okrutni zakon a ne slučajnost, ono što je upravo prošle godine ubrzalo moju odluku da ne pristupim društvu književnika i farizeja: pisanje ili ovaj razgovor s Francuskom Simbolikom nije mi pružao ona prava uživanja što su se javljala u razmišljanju i kombiniranju po svojoj volji, drskoj i slobodnoj, kad su mi se misao i jezične formulacije činile gotovo savršenim, naprotiv, čim bih se prihvatio pisanja, napisane riječi činile su od mene nešto drugo, nešto što nisam bio ja, takvoga sebe sam se zaista stidio, i tada je moja istina, taj moj način primanja stvarnosti, nestajala pod naslagom papirnatih veltšmercških uveličavanja i slinavih laži mog švrakopisa, kao da uopće nije nikada ni opstojala ili se pokazala besplodnom i nemoćnom, i njen svijet, svijet te moje drage istine, sveo se na što je god moguće ograničeniji prostor. Tada sam spoznao da je otkriti istinu i još je k tome istinito zabilježiti nešto najteže, sve skupa dovoljno da me zbuni, nema pravih riječi, samo kenjanje, pa sam unatoč očaravajućim stranputicama, tim uživanjima ili odvratnim nagnućima prema literarnim izmišljanjima, poslao do vraga sve svoje priče i ono dugonočno i nasuho kurvanje s mojom plačljivom i frigidnom muzom. Onda je zazvonilo zvono, Francuska Simbolika nije mi vratila žutu bilježnicu, a više nisam znao da li na taj svoj libar pun krivotvorina gledam s gađenjem (ponekad sam bio uvjeren da je književnost zaista nešto gnusno) ili s lukavim oduševljenjem, držala je moje srceparajuće pjesmotvore pritisnute sad samo jednom rukom na svojim super osjećajnim grudima i s izgledom kao da su pred njom otvorena vrata nekakve patetične dvorane patnji i uživanja, moja profa kroz svoje mokre trepavice dobacila mi je zamagljeni tamnomodri pogled

kao da je upravo iznikao iz dubina velikog i ranjavog srca nesretno zaljubljenih žena (stil secesionističke dekoracije i pretjerivanja); na samom odlasku onu drugu ruku, kojom nije stezala ni vlažno grijala tu sad već famoznu žutu bilježnicu, približila je mojoj šaci, ali dodirnula je samo rukav mog kaputa od smeđeg baršuna, nabavljenog po švercu mimo tekstilnih potrošačkih kartica na čiji sam kraj i materijal bio vrlo ponosan.

Na moje veliko razočaranje Francuska Simbolika nije mi prvu večer poletjela u zagrljaj kako sam očekivao, ponašala se kao da smo bespolni i kao da smo se u njenu stanu sastali samo zbog toga da nastavimo suviše diskusije iz literarne sekcije. Pitanja što su me progonila unatoč mojoj apsolutnoj spisateljskoj apstinenciji, a koja sam htio zaboraviti kao da bih se ne znajući za njih vratio svojoj prijašnjoj slobodi i toliko pouzdanu neznanju. Koliko me je to smetalo, taj nastavak za koji nisam bio pripremljen, strpljivo sam čekao ružno jednoličan i hladan u svojim osjećajima unatoč onim erotskim nagnućima i namjerama, da mojoj profi konačno dosade verbalne izjave, neprestano mi je nešto objašnjavala i objašnjavala, i da dokaže kako je tjelesna veza, neko dobro i vješto fukanje, u koje se ona, kako sam pretpostavljao, perfektno razumije, garancija istinske ljubavi, dobrog duševnog stanja i put prema pametnim spoznajama. (Francuska Simbolika nije nekakva drvena Marija i sigurno kuži sve iz Van de Veldove eksperimentalne fizike!) A do tog vremena, tako svake večeri uškopljen njenim ponašanjem, do njene odluke ili barem do vidljivog poticaja na akciju, zadovoljio sam se kao glupi lipov svetac da me ona podučava francuskoj gramatici i tumačio mi vraški zamršene partije iz estetike i ostale leksičke zajebancije. U trenucima kad Francuska Simbolika nije šetala svojom sobicom uzduž i poprijeko držeći

dlanove na ušima kao da buba za ispite diktirajući mi kao pravi i savjesni predavač francuska gramatička pravila i oblike nepravilnih glagola, pouzdan način da ispravno shvatim značajne francuske pjesnike i bit poezije, sjedila bi za stolom nasuprot meni i mojim školskim bilježnicama, lice podbočila dlanovima, svojim dugim prstima, i netremice me promatrala kao da joj je potrebno otkriti na mojoj faci nešto značajno, neke važne dokaze ili kakav ništavni prijetvorni izraz koji bi joj razotkrio moj izvorni lik — ili sam možda za nju bio neki egzotični jednorog. Nakon ovakvog promatranja nadolazila su predviđanja o mojoj sjajnoj književnoj budućnosti, a na što sam ja, na te pomisli o mom književnom djelovanju, slijegao s pravom dosljednošću ramenima pun odbijanja i nevjerice, iako su mi godile njene pohvale i profina interpretacija moje ličnosti ispunjavala me zadovoljstvom. U tim trenucima kad je ona vjerovala u moj talent i buduće uspjehe prihvatila bi me mlako za ruku, no čim bi joj se približio, okrenula bi glavu, ali bi mirna, ukočena i odjednom tiha dopustila da je poljubim nekoliko puta u vrat, raskopčam njen grubi vuneni džemper i pomilujem joj grudi preko haljine, a onda bi odmah, naglo palila svjetlo u lusteru, popravila frizuru i govorila jako ozbiljna, ne činimo to. Eto! Čovjeka uvijek iznova odgajaju da bude poslušan! Francuska Simbolika je te večeri, kad sam izazvan njenim melodramskim shvaćanjem uloge pisca (a umjetnost je nešto lijepo i plemenito) rekao bijesno i ogorčen zbog moje nemoći i bezizglednosti situacije da za mene biti pisac znači biti jedinstven, samonikao i osamljen u suočavanju s istinom, ustrajno govoriti svoj *J'accuse*, a ne neko slinavo i polupijano zaljubljeno čudovište zadovoljno u svom umjetničkom getu i sa svojim izmišljotinama, zadržala moju ruku na svojim grudima, zažarila se kao da ju je ta moja žestoka izjava uzбудila mnogo više od onih obzirnih poljubaca

u vrat. Preselivši se bliže k njoj na sam kauč do kaljeve peći, zavukao sam joj ruku, još uvijek mrk i osoran kao da obračunavam sa svim njenim pjesnicima ljubimcima, pijanim šašavcima i somnambulskim cmizdravcima, visoko iznad njenih čarapa osjećajući uskoro kako se svežanj njenih oštih dlačica znoji i natapa sokom, a njene su inače mutne oči već bile pune bljeska. I onda kad sam spreman da prekršim sedmu zapovijed božju nastavljao dalje polako razodijevajući i nju i sebe, ona se uplašeno trgnula, pokrila haljinom svoja gola i od trljanja ružičasta bedra, i priznala zadržtalim usnama, namješten osmijeh je stizao sa zakašnjenjem, da je djevica. Bio sam na pragu odlučnog iskušenja da odmah likvidiram tu za mene besmisleni i monstruoznu situaciju, glupi položaj, Francuska Simbolika je postala praktički neupotrebiva i sto posto bezvrijedna za mene, apsolutno nedostupna! Nešto s njom nije u redu kad je tako dugo čekala svog prvog marka, brzo i mudro sam zaključio bistar i pronicav kao Sherlock Holmes, ona nije uspavana princeza, a ja nisam kraljević na bijelom konju i nemam kitu od zlata. Čak sam osjećao kao svoju dužnost da profu, tu napola probuđenu Trnoružicu, više ne zafrkavam, a dakako ni samoga sebe, da joj objasnim svoje namjere; jasno, unatoč svjesnim i čvrstim odlukama moga moralnog poštenja mimoišao bih onaj podatak o okladi, taj mali ugovor s našim đavolom poštovanim gospodinom Mefistom, i da joj posve otvoreno otkrijem, iskažem to priznanje kao kakvu skojevsku kritiku da sam, kad mi je govorila o estetici i ostalim sličnim pizdarijama (divno se izražavam!) literarno-lingvističkih usavršavanja, razmišljao o tome kakva je ona u krevetu: da li prilikom ljubavi uzdiše ili stenje, ili možda čak kao Šanjika podižući sve do moje glave svoje lijepe komade utovljenih ružičastih butova uz to još i vrišti. Da sam krenuo za istinom, bogamu, došlo bi do velike gužve! Čovjek koji se upinje da ri-

ješi neki problem sam sebi stvara nove probleme. Ali ipak vrijeme je da platim za one svoje književne splaćine. Evo, prevarili smo se oboje, gundao sam u sebi svoju голу istinu, i sad možemo poći u razred, vi za svoju katedru, a ja u pretposljednju klupu među ostale nezalce i drugoredaše! Ali oborivši pogled kao da sam dehimenizirana maloljetnica, šutio sam znajući da bi moje riječi bile neumjesne, a postupak nečovječan, uostalom, uplašio sam se te nove obaveze, ovog podrobnog nesmiljenog objašnjenja, moje sad u pravom smislu neukusne šale, no isto me je tako uplašio i osjećaj ravnodušnosti, ni trunka pravog uzbuđenja i strasti u mojoj želji prema dugom i bijelom, već pomalo razodjevenom tijelu moje Francuske Simbolike. Izmučen njenim sjetama i zajedničkim odlaganjem, želio sam potražiti Šanjiku, ali u meni je postojao otpor protiv takvog smirivanja, taj moj laki i mogući podvig, bez obzira što Francuska Simbolika ne bi otkrila moju nevjeru, ispunjao me odvratnošću kao da ovoj već učinjenoj i neumjesnoj šali dodajem još nešto neukusnije i odvratnije. Osjećajući se ponešto kriv što ne uspijevam na doličan način voljeti moju profu, sva su nastojanja bila uzaludna, ubuduće sam pazio, unatoč tome što sam opažao u svim njenim kretnjama uzbuđenje i zanesenu užurbanost, da se moja kreposna Francuska Simbolika ne rasplače ili pomahnita, i kao da se radi o dinamitu, obazrivo sam je nakon što bismo sklopili knjige i bilježnice milovao preko haljine. No kad sam jednom popustio svoje kočnice i odlučio da konačno i bez ikakva okolišanja skinem one tamnosmeđe končane čarape i da se barem pogledam (vrlo mršava utjeha ili vedro pomirenje sudbinom!) nasladim njenim tijelom, Francuska Simbolika, čim sam joj dodirnuo gola bedra, počela se svlačiti; raskopčala je bluzu s već znojnim šarama i mrljama ispod rukava i omamljena mojom nešto smjelijom igrom ruke, izvadila je iz grudnjaka svoju ne-

obično okruglu i čvrstu sisu s malom mrljom crvene i već nabubrene bradavice, razmaknuvši pri tom svoja sljubljenastegna ponudila je mojim usnama tu svoju djevičansku dojku kao biblijska Eva jabuku Adamu, i rekla već ukočena pogleda i drhtavih nosnica, ako to učinimo, to će nas vezati čitav život. Vjerojatno Francuska Simbolika nije mislila na brak i bračnu sreću nego na neku našu duhovnu vezu ili na vrag zna što, no meni je taj njen pothvat, taj izljev osjećaja i ponuda, bio vrhunac neskladnog i smiješnog, i sve moje vragometne misli i utvrđeni planovi da se zadovoljim tijelom Francuske Simbolike a da je ne lišim djevičanstva i ne dovedem do prvopričešća, raspali su se jednostavno zato što je takav njen poticaj posve paralizirao moja polunasrtljiva erotska nagnuća i ispraznio me splasnjajući ono čas prije posve prisutno i vidljivo napregnuto uzbuđenje. Bilo mi je u tom trenutku nesnosnije, smučilo mi se pred očima, nego s onom frigidnom daktilografkinjom koju sam povalio iza gradske tvornice cikorijske. Ta mala mršava cura iz tvorničke administracije ležala je ispod mene u mraku u livadama kod Šešićeve šume ukočena kao daska samo malo razmaknutih nogu i podignute haljinice i cijelo me vrijeme molila, zaklinjala, da s tim svršim što je moguće prije, a upravo zbog te njene kuknjave i stiskanja zubi, grizenja usnica, stvar se žalosno otezala u beskonačnost. Još nisi gotov? — pitala me plačljivo već po deseti put. A ja sam bijesno zadihan odgovorio grubo ni govora i gurao kao sivonja svoj tvrdoglavo neosjetljivi pen među njene suhe stijenke. Sjetivši se te neprilike s daktilografkinjom koju sam deflorirao prošlog proljeća, razmišljao sam u sebi kako da se bezbolno i na idiličan način otarasim Francuske Simbolike. Imao sam za to mnoštvo razloga, ali nijednog dostojnog načina. Na kraju te večeri na samom odlasku moja je profa, smiješeći se fakiniski s iskrom ironije u oku, izbrisala maramicom tragove

crvenila s moga lica, i ta njena razborita preduzimljivost, a uz to je Francuska Simbolika bila svježja i živahna kao nikada do sada, vrlo mi se svidjela, pridao sam joj izuzetan značaj, toliko da sam planirani raskid ponovno odgodio.

Ponašao sam se u bitnim stvarima baš kao klinac! Ne misleći više na okladu, praveći se opasno važan pred razrednom klapom, nastojao sam što je god moguće češće javno pokazati pred ruljom da sam kod Francuske Simbolike zaista jedini i glavni i da se s njom provodim bog bogova, i cijela je gimnazija već pričala kako svaku večer tucam Francusku Simboliku i to na posve nesimboličan način. Uskoro je uz sveopće zgražanje i sitničavu znatiželju, strašne priče o njenim nemoralnim, sablažnjivim i razvratničkim postupcima, bio spremljen moj kovčeg i navratnanos poslan sam tetki nastavnici u križevačku gimnaziju, a moja draga djevičanska profa premještena u mjesnu osmogodišnju školu. Ponešto sam odahnuo, izlaz je za mene ispao vrlo časno, a ja sam ponovno ustanovio da nisam u stanju uzvratiti njenim plemenitim ali i burnim osjećajima, i zbog toga mirno sam, posve izliječen primio i podnio ovo upletanje u moj život, ovo malo nasilje nad mojom sudbinom što ga je izvela vrlo energično moja inače tolerantna mama uz pomoć direktora gimnazije koji se s mojim ocem upoznao u partizanskoj gimnaziji. Dakle bili su drugovi iz rata i oslobođenja, a našli su se ponovno i u zatvoru Ozne tisuću devetstotina i četrdeset i pete kao sumnjivi intelektualci i oportunisti, i dok je dišu rehabilitirala i omogućila mu karijeru njegova žena pravovjerna Srpkinja, moj stari je nakon izlaska iz zatvora ubrzo umro od posljedica vrlo brižnog oznaškog njegovanja.